

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και η επίδρασή της στους Αλβανούς μετανάστες

Δημήτριος Ασπάσιος, Χρήστος Νίκας και Νικόλαος Κουτσουπιάς

Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών,

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Περίληψη

Μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού συστήματος στην Ευρώπη στα τέλη του 1990 συντελέστηκε η μετατροπή της Ελλάδας από χώρας αποστολής μεταναστών σε βασικό μεταναστευτικό προορισμό των Βαλκανίων. Οι μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα υποβοηθήθηκαν τόσο από αμιγώς οικονομικούς παράγοντες βασιζόμενους, ως επί το πλείστον, στην πρόοδο της ελληνικής οικονομίας μέχρι το 2008 όσο και από μη οικονομικούς παράγοντες όπως η γεωγραφική γεινίαση της Ελλάδας με τα άλλα Βαλκανικά κράτη. Η είσοδος μεγάλου αριθμού μεταναστών κυρίως από την γειτονική Αλβανία τις τελευταίες δύο δεκαετίες, είχε ως αποτέλεσμα αυτοί να καταστούν η πολυπληθέστερη μεταναστευτική ομάδα της χώρας. Η τραγωδία που βιώνει η ελληνική οικονομία τα τελευταία 4-5 χρόνια δεν άφησε ανεπηρέαστους τους Αλβανούς μετανάστες στην Ελλάδα ανατρέποντας τα οικονομικά τους δεδομένα και τον τρόπο ζωής τους. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να εντοπίσει τις αλλαγές που η οικονομική κρίση επέφερε, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην εξέλιξη των χαρακτηριστικών της αλβανικής μετανάστευσης στην Ελλάδα σε τομείς όπως η απασχόληση, το εισόδημα, οι αποταμιεύσεις και η διάθεση για παλιννόστηση.

1. Εισαγωγή

Η αθρόα εισροή Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα, ειδικά τα πρώτα χρόνια εμφάνισης του φαινομένου, είχε ως αποτέλεσμα τη μετακίνηση πάνω από 900.000 Αλβανών υπηκόων, το ¼ δηλαδή του συνολικού πληθυσμού και το 20% του ενεργού εργατικού δυναμικού της χώρας προς τις γεωγραφικά όμορες χώρες της Ελλάδας και της Ιταλίας κυρίως, αλλάζοντας άρδην τα μέχρι τότε κοινωνικά, πολιτικά, και δημογραφικά δεδομένα της ευρύτερης περιοχής της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Από την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος μέχρι και τις ημέρες μας, υπολογίζεται ότι 1,5 εκατομμύριο περίπου Αλβανοί πολίτες, ποσοστό της τάξης του 45% περίπου του συνολικού πληθυσμού, έχουν μεταναστεύσει.

Η οικονομική ύφεση που η Ελλάδα βίωσε εντονότερα από το 2008 έως και τα τέλη του 2009, μετατράπηκε σε οικονομική κρίση στις αρχές του 2010 και έκτοτε μαστίζει την ελληνική οικονομία με δυσοίωνες προβλέψεις για το άμεσο μέλλον (Fakiolas, 2011).

Η οικονομική κρίση που βιώνει η χώρα άλλαξε την καθημερινότητα όλων των πολιτών που ζουν και εργάζονται σε αυτή συμπεριλαμβανομένων και των μεταναστών. Η ταχύτητα με

την οποία επεκτάθηκε και η σοβαρή επιδείνωση της εγχώριας οικονομίας αναπόφευκτα επηρέασαν, εκτός των άλλων, την οικονομική κατάσταση των μεταναστών, δημιουργώντας την ανάγκη για επικαιροποιημένη μελέτη των μεταβολών που επήλθαν στα προ κρίσης χαρακτηριστικά της πολυπληθούς μεταναστευτικής αυτής ομάδας.

Η οικονομική κρίση αποτελεί το σημείο αναφοράς για την ανάδειξη των αλλαγών που επήλθαν στα βασικά οικονομικά και εργασιακά χαρακτηριστικά των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα γι' αυτό και επιλέχθηκε η παρουσίαση των επιμέρους χαρακτηριστικών ξεχωριστά για τις δύο προαναφερθείσες περιόδους, ώστε να είναι εφικτή η σύγκριση και η εξαγωγή αξιοποιήσιμων αποτελεσμάτων.

2. Μια θεωρητική προσέγγιση

Μια ενδελεχής επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας αποκαλύπτει την έλλειψη ενός δομημένου και πλήρους θεωρητικού πλαισίου αναφορικά με την παλιννόστηση. Οι υπάρχουσες πηγές καταλήγουν με την καταγραφή τυπολογιών που συχνά αλληλοαναιρούνται παρά συγκλίνουν ώστε να επιτρέπουν γενίκευση και θεωρητικοποίηση. Αναφορικά με τα αίτια της παλιννόστησης ο King (1978) διακρίνει τρεις τύπους παλιννόστησης:

- «την επιβεβλημένη», όπου οι μετανάστες αναγκάζονται να φύγουν λόγω απέλασης ή δυσμενών νομικών, πολιτικών ή κοινωνικών συνθηκών
- «τη σχεδιασμένη», όταν η παλιννόστηση είναι εκούσια και ακολουθεί την ολοκλήρωση σπουδών, μιας σύμβασης απασχόλησης ή γενικότερα την επίτευξη των οικονομικών στόχων που έθεσε ο εκάστοτε μετανάστης.
- «την τυχαία», όταν απρόβλεπτοι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες (π.χ. ανεργία, φτώχεια) ή ψυχολογικοί (π.χ. νοσταλγία) οδηγούν σε παλιννόστηση.

Σύμφωνα με τον Cerase (1974) οι άνθρωποι παλιννοστούν επειδή αποτυγχάνουν να ενταχθούν ή αφού επιτύχουν τους βραχυπρόθεσμους στόχους τους (συσσώρευση αποταμιεύσεων). Οι ηλικιωμένοι μπορεί επίσης να παλιννοστήσουν μετά τη συνταξιοδότηση τους και οι νεότεροι και πιο δυναμικοί αφού αποκτήσουν καινοτόμες δεξιότητες, επιχειρηματικές ιδέες κλπ.

Αναφορικά με την απόκλιση ανάμεσα στην πραγματική διάρκεια και την αρχική πρόθεση για παραμονή στη χώρα προορισμού, οι Gmelch (1980) και King (2000, σ.11) διακρίνουν τέσσερις περιπτώσεις-ομάδες μεταναστών:

- Αυτούς που αρχικά σχεδίαζαν να μεταναστεύσουν προσωρινά και παλιννοστούν αφού επιτύχουν τους στόχους τους. Οι αρχικοί στόχοι αναθεωρούνται όμως συχνά επί τη βάσει των μεταβαλλόμενων συνθηκών στη χώρα εγκατάστασης.
- Αυτούς που αρχικά σχεδίαζαν να επιστρέψουν αλλά τελικά παρέμειναν μόνιμα.
- Αυτούς που αρχικά σχεδίαζαν να παραμείνουν μόνιμα, αλλά αναθεώρησαν τις «στρατηγικές» τους λόγω αρνητικών (π.χ. αποτυχία ένταξης) ή θετικών παραγόντων (π.χ. αλλαγή σχεδίων λόγω οικογένειας ή κοινωνικοπολιτικών παραγόντων).
- Αυτούς που εγκαταστάθηκαν μόνιμα σε μια χώρα και ουδέποτε επέστρεψαν.

Στην οικονομική θεωρία περιλαμβάνονται πλέον διάφορες προσεγγίσεις για τα αίτια της μετανάστευσης που αναπτύχθηκαν κυρίως στην περίοδο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μια από αυτές τις προσεγγίσεις τονίζει τη σημασία των παραγόντων «απόθησης» και «έλξης» (push and pull factors) ως αιτιών της μετανάστευσης. Η προσέγγιση αυτή δεν προσέφερε κάτι το απόλυτα καινούργιο στη θεωρία, αλλά βασίστηκε μάλλον σε «δάνεια» από την προϋπάρχουσα βιβλιογραφία τα οποία δόμησε με πρωτότυπο τρόπο (Nikas, 1991, σ. 41). Αντίθετα με προηγούμενες προσεγγίσεις που θεωρούν τη μετανάστευση αποτέλεσμα ατομικών αποφάσεων, η προσέγγιση των παραγόντων «απόθησης» και «έλξης» είναι μάλλον μακρο-οικονομική. Η μετανάστευση είναι αποτέλεσμα των παραγόντων «απόθησης» που αναπτύσσονται στις χώρες προέλευσης των μεταναστών, «έλξης» που αναπτύσσονται από τις χώρες προορισμού ή συνδυασμού τους. Η παλιννόστηση μπορεί να συμβεί λόγω ακριβώς των ιδίων δυνάμεων που επενεργούν σε αντίθετη κατεύθυνση («απόθησης» από τις χώρες που είναι εγκατεστημένοι οι μετανάστες και «έλξης» από τις πατρίδες τους).

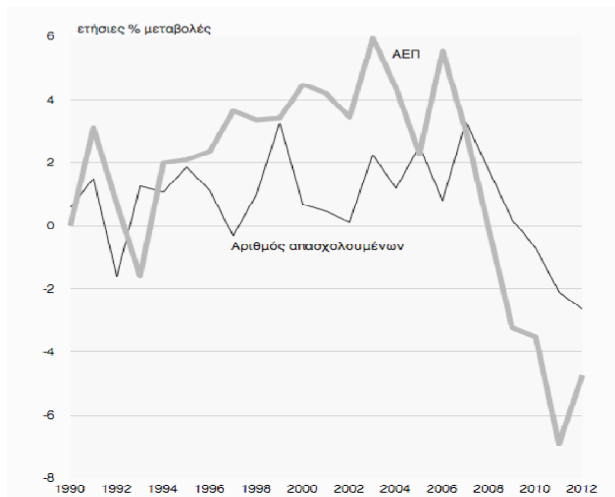
Αν μια χώρα έχει περισσότερο εργατικό δυναμικό απ' όσο χρειάζεται, οι δυνάμεις «απόθησης» (χαμηλότεροι μισθοί και υψηλά ποσοστά ανεργίας) τη βοηθούν να απαλλαγεί από το πλεόνασμα αυτό. Αντίθετα χώρες με έλλειμμα σε εργατικό δυναμικό ασκούν δυνάμεις «έλξης» (υψηλότεροι μισθοί και προοπτικές απασχόλησης). Συνήθως οι δυνάμεις «απόθησης» και «έλξης» λειτουργούν ταυτόχρονα. Το ερώτημα είναι τι θα συμβεί αν οι παράγοντες αυτοί λειτουργούν σε αντίθετη κατεύθυνση.

3. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στους Αλβανούς μετανάστες στην Ελλάδα

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται αντιμέτωπη με τη χειρότερη κρίση που παρουσιάστηκε στη σύγχρονη ιστορία της. Στην ανάλυση που ακολουθεί αποτυπώνεται η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας, στην απασχόληση και στην ανεργία.

Ειδικότερα, στο γράφημα 1, παρατηρούμε το ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ από το 2008 μέχρι και το 2012, περίοδο που ταυτίζεται χρονικά με την εδραίωση της οικονομικής κρίσης. Η μείωση του ΑΕΠ ανέρχεται σωρευτικά στο 16,7% για την τριετία 2009-2011 ακυρώνοντας την πρόοδο που είχε συντελεστεί κατά την περίοδο 1995-2007. Η απασχόληση υπέστη επίσης σοβαρό πλήγμα λόγω της κρίσης. Στον ίδιο γράφημα, αποτυπώνονται οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας τα τελευταία 20 χρόνια. Κατά τα έτη 2010-2011 ο αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε κατά 8,6% ως επακόλουθο της μείωσης του ΑΕΠ κατά 10,4% την ίδια περίοδο, ενώ το 2012 η ανεργία ως ποσοστό της εργατικής δύναμης ήταν 24,5% εμφανίζοντας αυξητικές τάσεις από το 2009.

Η κρίση στην ελληνική οικονομία είχε ευρεία επίδραση σε κάθε επιμέρους πτυχή της οικονομικής ζωής της χώρας επηρεάζοντας την πλειοψηφία των κοινωνικών ομάδων, μεταξύ των οποίων και τους Αλβανούς οικονομικούς μετανάστες. Ειδικότερα, η επίδραση της κρίσης στην αγορά εργασίας είχε ως αποτέλεσμα την σημαντική αύξηση των ποσοστών ανεργίας των αλλοδαπών και ειδικότερα των αλβανικής υπηκοότητας μεταναστών.

Γράφημα 1: Το ΑΕΠ και ο αριθμός απασχολούμενων

Πηγή: INE, 2012

Πίνακας 1: Η ανεργία ως ποσοστό (σε %) του εργατικού δυναμικού

Χώρα	Έτη							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ελλάδα	10.0	9.0	8.4	7.8	9.6	12.7	17.9	24.5
ΟΟΣΑ	6.8	6.2	5.8	6.1	8.3	8.5	8.2	8.2

Πηγή: OECD, 2013.

Τα ποσοστά ανεργίας των αλλοδαπών και ειδικότερα των Αλβανών μεταναστών ήταν χαμηλότερα από αυτά των Ελλήνων μέχρι και το 2008. Από το 2009 μέχρι και το 2011, όταν και ουσιαστικά η κρίση έγινε σε μεγαλύτερο βαθμό αισθητή στην ελληνική κοινωνία, η υπάρχουσα κατάσταση μεταβάλλεται και οι αλλοδαποί εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργία από τους Έλληνες. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός, ότι για το έτος 2011 το ποσοστό ανεργίας των αλβανικής υπηκοότητας εργαζομένων ήταν 21,4% όταν το αντίστοιχο ποσοστό όλων των αλλοδαπών στην Ελλάδα ήταν 18%. Ιδιαίτερα σημαντικό αρνητικό ποσοστό παρατηρείται και στο ρυθμό αύξησης της απασχόλησης των Αλβανών απασχολούμενων ως επακόλουθο της κρίσης. Ο εν λόγω ρυθμός για το 2011 ήταν -15,2% όταν το αντίστοιχο ποσοστό του συνόλου των αλλοδαπών άγγιξε το -9,2% και των Ελλήνων μόλις το -5,8% (Delivani & Nikas, 2012).

Η οικονομική κρίση έπληξε σημαντικά τους αλλοδαπούς εργαζομένους στην Ελλάδα και σε μεγαλύτερο βαθμό τους Αλβανούς οικονομικούς μετανάστες. Οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας, οι τομείς απασχόλησης των Αλβανών μεταναστών (κυρίως κατασκευές, γεωργία και μεταποίηση) αλλά και οι γενικότερες συνέπειες της κρίσης, οδήγησαν πολλούς οικονομικούς μετανάστες στην ανεργία με ότι αυτή συνεπάγεται τόσο για τους ίδιους όσο και για τις οικογένειές τους.

4. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας πεδίου

Η δεινή κατάσταση στην οποία περιήλθε η ελληνική οικονομία και οι παράπλευρες επιπτώσεις αυτής στους Αλβανούς μετανάστες, που αποτελούν και την πλειοψηφία των αλλοδαπών που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας, έκανε επιτακτική την ανάγκη μελέτης των επιδράσεων αυτών ώστε να εντοπιστούν και μετέπειτα να αναλυθούν σε βάθος οι αλλαγές που επήλθαν στα χαρακτηριστικά της πολυπληθούς αυτής εθνικής ομάδας. Για το σκοπό αυτόν πραγματοποιήθηκε έρευνα πεδίου το καλοκαίρι του 2012 (Ιούλιος-Αύγουστος), ως συνέχεια της αντίστοιχης έρευνας του 2008 (Ασπάσιος, 2008), που στόχο είχε την συλλογή και καταγραφή δεδομένων για την ανάδειξη του τρόπου που η κρίση επηρέασε βασικά χαρακτηριστικά της οικονομικής ζωής των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα. Και οι δύο έρευνες πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση πλήρως δομημένων ερωτηματολογίων και την ταυτόχρονη διενέργεια συνεντεύξεων σε κάθε ένα από τα υποκείμενα της έρευνας ξεχωριστά, τηρώντας τις βασικές αρχές που αφορούν την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος.

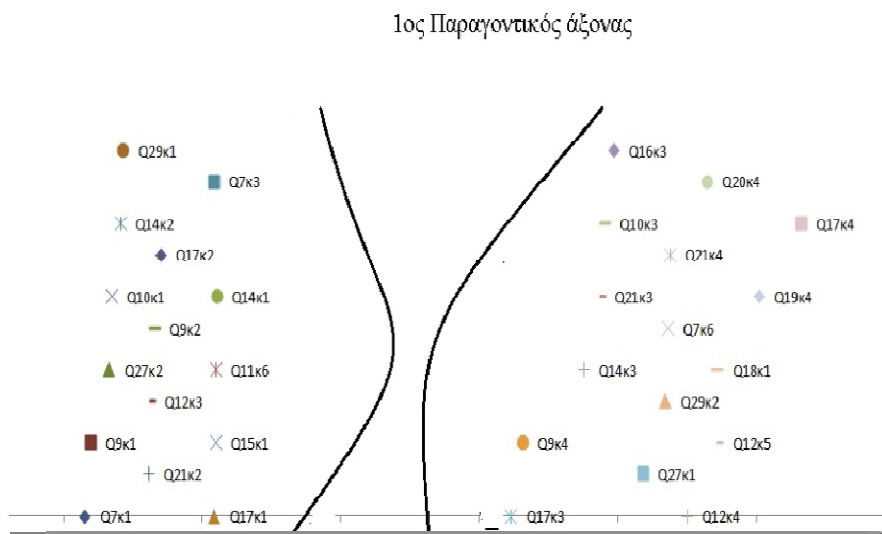
Η επιλογή χρήσης των δομημένων ερωτηματολογίων ως βασικού ερευνητικού εργαλείου επιλέχθηκε προκειμένου να είναι εφικτή η σύγκριση των συνεντεύξεων των υποκειμένων της έρευνας, στοιχείο προς στοιχείο (δεδομένου ότι όλοι οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν στις ίδιες ερωτήσεις με την ίδια σειρά), γεγονός που επιτρέπει την επίτευξη μεγάλης αξιοπιστίας και ευκολότερης επεξεργασίας των παρατηρήσεων που τελικά προέκυψαν (Selltiz, Wrightsman, & Cook, 1967, Shaw & Wright, 1967).

Το κοινό ερωτηματολόγιο που διαμορφώθηκε, περιελάμβανε 29 ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου και συμπληρώθηκε από N=1.310 (760 το 2008 και 550 το 2012) νόμιμους οικονομικούς μετανάστες αλβανικής υπηκοότητας στις εγκαταστάσεις του Διαβατηριακού και Τελωνειακού ελέγχου στην Κρυσταλλοπηγή του Δήμου Πρεσπών, στο Νομό Φλώρινας.

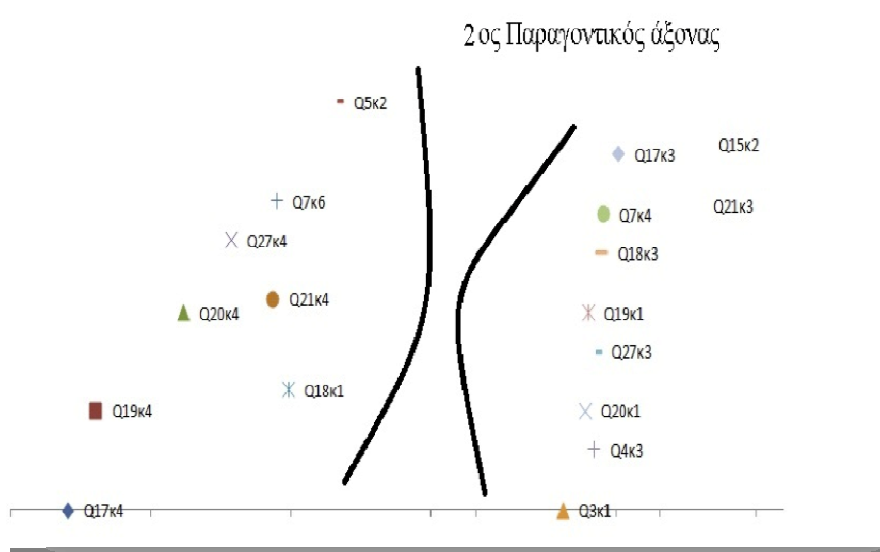
Η μετέπειτα επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν έγινε με την αξιοποίηση του προγράμματος S-pro v.2.0. και των στατιστικών μεθόδων της παραγοντικής ανάλυσης αντιστοιχιών (factor analysis) και της ιεραρχικής ταξινόμησης (cluster analysis) (Κουτσουπιάς, 2005, σσ. 65-8, Παπαδημητρίου, 2007, σσ. 268-75). Στόχος της συγκεκριμένης στατιστικής διαδικασίας, ήταν η μεταφορά των σημαντικότερων σημείων που προέκυψαν στους παραγοντικούς άξονες αποτυπώνοντας τις βασικότερες τάσεις που επικρατούν στους άξονες αυτούς. Με τη χρήση της εν λόγω μεθόδου απομονώνονται οι κοινοί παράγοντες που καθορίζουν ένα σύνολο δεδομένων αλλά και ο βαθμός αλληλεξάρτησης και γειννίας των δεδομένων αυτών πάνω στο παραγοντικό επίπεδο. Τα νέφη (clusters) που δημιουργούνται και αποτυπώνονται στο παραγοντικό επίπεδο, είναι αποτέλεσμα των αποστάσεων που έχουν τα σημεία που το αποτελούν από τα υπόλοιπα σημεία του παραγοντικού επιπέδου και επιτρέπουν την εξαγωγή συμπερασμάτων τόσο για τα υποκείμενα που εμπεριέχονται σε αυτά όσο και για τα επιμέρους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

Βάσει του πίνακα αποτελεσμάτων της ταξινόμησης, παρατηρείται η ύπαρξη δύο βασικών ομάδων (2617 και 2618) και η μετέπειτα διάσπαση της ομάδας 2618 στις επιμέρους ομάδες 2605 και 2607 αντίστοιχα. Ερμηνεύοντας τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των τριών αυτών ομάδων μέσω της επιλογής των υψηλότερων τιμών που η κάθε μία παρουσιάζει, προκύπτουν τα βασικά μοναδικά χαρακτηριστικά αυτών, προσδίδοντας ταυτόχρονα και τις εξατομικευμένες ιδιότητες που χαρακτηρίζουν τα υποκείμενα της κάθε επιμέρους ομάδας.

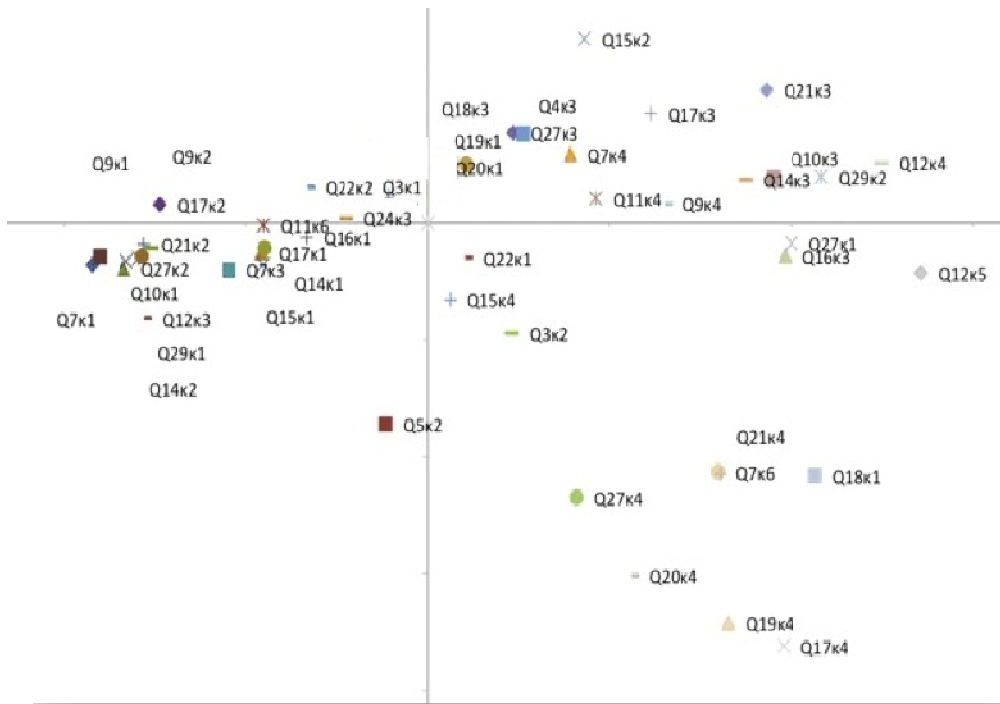
Οι πίνακες ανιούσας ιεραρχικής ταξινόμησης, σε συνδυασμό με την αποτύπωση των τιμών στους παραγοντικές άξονες και το παραγοντικό επίπεδο (Γραφήματα 2-5) δημιουργούν τρία νέφη. Για την απλούστερη παρουσίαση όλων των σημείων, τόσο στους παραγοντικούς άξονες όσο και στο παραγοντικό επίπεδο, έγινε κωδικοποίηση των επιμέρους ερωτήσεων και των κλάσεων του ερωτηματολογίου των δύο ερευνών πεδίου. Έτσι, για την πρώτη κατά σειρά ερώτηση του ερωτηματολογίου οι τάξεις χωρίζονται και αποτυπώνονται συντομογραφικά ως Q1κ1, Q1κ2 και Q1κ3. Αντίστοιχη είναι και η κωδικοποίηση για τις υπόλοιπες ερωτήσεις-κλάσεις του ερωτηματολογίου όπως αποτυπώνεται στα γραφήματα 2 έως 5 που έπονται. Η συγκεκριμένη παραγοντική αποτύπωση επιτρέπει την εξαγωγή κοινών χαρακτηριστικών που καθορίζουν το κάθε επιμέρους νέφος.

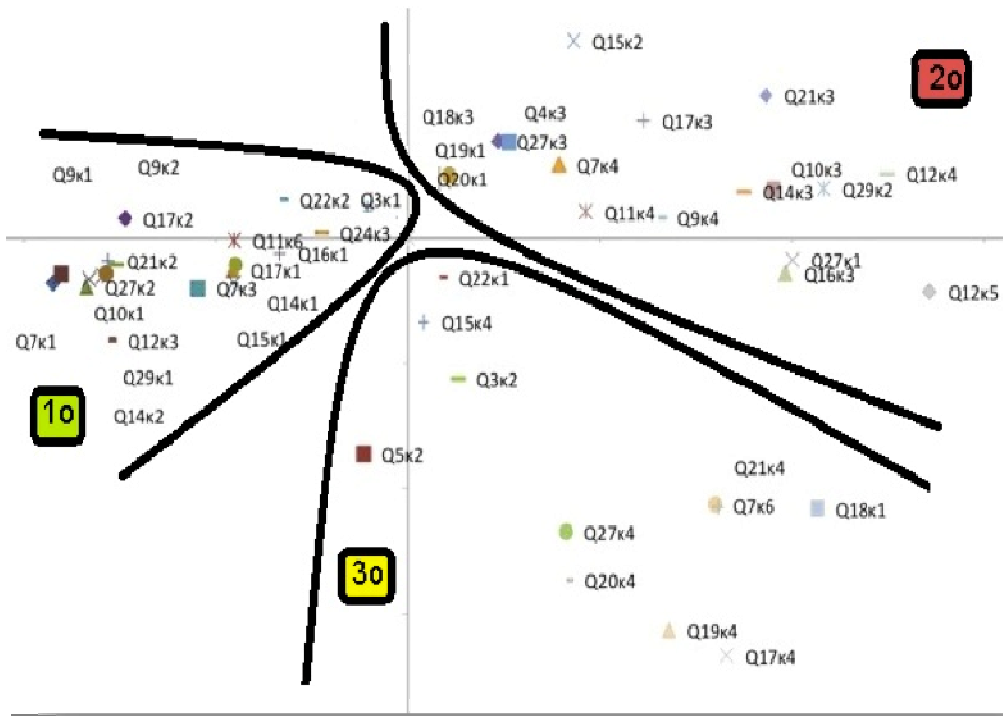
Γράφημα 2: Απεικόνιση των παρατηρήσεων στον 1^ο Παραγοντικό Άξονα
(Ποσοστό ερμηνείας 1^{ου} Παραγοντικού Άξονα 18%)

Γράφημα 3: Απεικόνιση των παρατηρήσεων στον 2^ο Παραγοντικό Άξονα
(Ποσοστό ερμηνείας 2^{ου} Παραγοντικού Άξονα 7%)

Γράφημα 4: Απεικόνιση παρατηρήσεων στο Παραγοντικό Επίπεδο
(Ποσοστό ερμηνείας Παραγοντικού Επιπέδου 25%)

Γράφημα 5: Απεικόνιση των νεφών 2617 (1^ο), 2606 (2^ο) και 2607 (3^ο) στο Παραγοντικό Επίπεδο (Ποσοστό ερμηνείας Παραγοντικού Επιπέδου 25%)

Τα επιμέρους εξατομικευμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προκύπτουν μέσω της μελέτης αυτών είναι τα εξής:

1. Στο 1^ο νέφος (2617), το κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των στοιχείων είναι το έτος 2008, αποτυπώνοντας ουσιαστικά τα χαρακτηριστικά των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα πριν την επιβολή των μέτρων λιτότητας που καταπόντισαν την ελληνική οικονομία. Τα στοιχεία που εμφανίζονται στη συγκεκριμένη ομάδα δηλώνουν αύξηση στην ημερήσια αποζημίωση από την πρώτη είσοδό τους στην Ελλάδα. Παρατηρείται αλλαγή στον τομέα της απασχόλησής τους, καθώς έχουν μεταπηδήσει από τον κλάδο της γεωργίας-κτηνοτροφίας, που απασχολούνταν αρχικά, σε αυτόν του τουρισμού ενώ η τωρινή τους οικονομική κατάσταση αξιολογείται ως καλύτερη έως πολύ καλύτερη συγκριτικά με αυτή πριν επιλέξουν την μετανάστευση τους στην Ελλάδα. Προκύπτει ότι η επιλογή της Ελλάδας ως χώρας προορισμού έγινε λόγω της γειννίας των δύο χωρών και της καλύτερης ποιότητας ζωής που απολαμβάνουν οι κάτοικοί της συγκριτικά με αυτή της Αλβανίας. Σε ότι αφορά τα οικονομικά χαρακτηριστικά της ομάδας αυτής, παρατηρείται η συχνότερη χρήση του χρηματοπιστωτικού συστήματος της Ελλάδας συγκριτικά με το παρελθόν και η αύξηση της εμπιστοσύνης στον τρόπο λειτουργίας του. Στα κοινά οικονομικά χαρακτηριστικά λογίζονται οι αυξητικές τάσεις του ποσοστού των εμβασμάτων επί του ετήσιου εισοδήματος (χρήση των εμβασμάτων για μελλοντικές

ανάγκες) και των χρημάτων αποταμίευσης επί του ετήσιου εισοδήματός τους. Κοινό επίσης γνώρισμα αποτελεί η επιθυμία για μόνιμη παραμονή στην Ελλάδα και η παραδοχή βελτίωσης της συμπεριφοράς των Ελλήνων πολιτών απέναντί τους.

2. Σε ότι αφορά τις διατεταγμένες παρατηρήσεις του 2^{ου} νέφους (2605) του παραγοντικού επιπέδου, το οποίο βρίσκεται στο πρώτο κυρίως τεταρτημόριο (Γράφημα 5), παρουσιάζονται σημαντικές αλλαγές σε σύγκριση με αυτές του 1^{ου} νέφους. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται μείωση στις ημερήσιες χρηματικές απολαβές και στο ποσοστό χρημάτων που αποταμιεύεται ως ποσοστό του ετήσιου εισοδήματος. Εντοπίζεται μεταβολή στον τομέα της απασχόλησης (από τον τομέα κατασκευών σε αυτόν της βιομηχανίας/βιοτεχνίας) όπως επίσης και στη μορφή της απασχόλησης (από ανασφάλιστη εργασία πλέον έχει μετατραπεί σε παροχή εργασίας με ασφάλιση). Σημαντική μείωση παρατηρείται και στα μεταναστευτικά εμβάσματα που αποστέλλονται στην Αλβανία ενώ ως τρόπος αποστολής δεν είναι άλλος από την αυτοπρόσωπη ή με την βοήθεια συγγενικών προσώπων μεταφορά τους στην χώρα καταγωγής τους. Η χρήση τους έχει ως στόχο την κάλυψη αναγκών συγγενών και μελών οικογένειας που χρήζουν στήριξης. Το ποσό που στάλθηκε υπό μορφή εμβασμάτων το προηγούμενο έτος (προ οικονομικής κρίσης) κυμαίνεται μεταξύ 1.000€-2.500€ευρώ ενώ μετά την εμφάνιση της κρίσης δεν εστάλησαν καθόλου εμβάσματα. Η εμπιστοσύνη προς το χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ελλάδας, που εμφανίζεται στο 1^ο νέφος (Γράφημα 5), δεν ισχύει για τα στοιχεία που απαρτίζουν την εν λόγω ομάδα τα οποία, εκτός των άλλων, δεν το χρησιμοποιούν στον ίδιο βαθμό με το πρώτο χρονικό διάστημα παραμονής τους στην χώρα μας. Κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι η επιλογή της Ελλάδας ως χώρας προορισμού λόγω των θέσεων εργασίας, ενώ σε ότι αφορά το ζήτημα της παλιννόστησης στην Αλβανία αυτό φαίνεται να έχει μεταβάλει σε ορισμένους τον τρόπο που αντιμετωπίζουν μια μόνιμη παραμονή στην Ελλάδα κάνοντάς τους να επιθυμούν την επιστροφή στην χώρα καταγωγής τους, χωρίς όμως η μεταβολή αυτή να χαρακτηρίζει το σύνολο της συγκεκριμένης ομάδας καθόσον σημαντικός αριθμός παρατηρήσεων δεν συμερίζονται την επιθυμία αυτή επαναπατριsmού.
3. Τέλος, το 3^ο νέφος (2607) που απεικονίζεται στο 4^ο τεταρτημόριο (Γράφημα 5), ουσιαστικά εμπεριέχονται παρατηρήσεις που αποτελούν ακραίες τιμές της έρευνας και προσδιορίζουν μια ομάδα με ιδιαίτερα επιμέρους χαρακτηριστικά, ενώ εντοπίζονται επιμέρους μεταβολές στα οικονομικά εργασιακά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι τα μέλη της ομάδας αυτής είναι γυναίκες σε αντίθεση με το 1^ο νέφος που το απαρτίζουν κυρίως άντρες. Δηλώνουν ότι ανήκουν στην εθνοτική ομάδα των Ελλήνων ενώ αυτοπροσδιορίζονται από χαρακτηριστικά που δεν εντάσσονται στις βασικές επιλογές των δύο προαναφερθέντων ομάδων. Για παράδειγμα, ορισμένα μέλη δηλώνουν ότι ήρθαν στην Ελλάδα επειδή είναι η χώρα των προγόνων τους ή επειδή επιθυμούσαν να αποφύγουν την υποχρεωτική στράτευση στην Αλβανία ή για λόγους σπουδών. Στην ερώτηση που μελετά την επιθυμία παλιννόστησης δηλώσαν ως επί

το πλείστον αδυναμία απάντησης λόγω του ευμετάβλητου οικονομικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα την δεδομένη χρονική στιγμή ή επιθυμία να μεταναστεύσουν εκ νέου σε διαφορετική ευρωπαϊκή χώρα.

5. Συμπεράσματα

Οι επιδράσεις της οικονομικής κρίσης δεν άφησαν σε καμία περίπτωση ανεπηρέαστους τους Αλβανούς μετανάστες, όπως αποδεικνύεται έμπρακτα και από την παρούσα έρευνα, μεταβάλλοντας σημαντικά την οικονομική και εργασιακή τους κατάσταση. Συνοψίζοντας τις παρατηρήσεις που προέκυψαν από τη συνδυαστική μελέτη των δύο ερευνών πεδίου που πραγματοποιήθηκαν το 2008 και 2012 αντίστοιχα, μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα για τον τρόπο που η οικονομική κρίση επηρέασε τα υπό μελέτη ειδικότερα εργασιακά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των Αλβανών οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα. Οι δύο κεντρικοί κόμβοι που δημιουργήθηκαν, ουσιαστικά αποτυπώνουν την μεταβολή που η κρίση επέφερε.

Η ανεργία των Αλβανών μεταναστών επηρέασε το εισόδημα τους επιφέροντας επακόλουθες μειώσεις στα χρηματικά ποσά που προ κρίσης επέλεγαν να αποστέλλουν ως εμβάσματα στη χώρα τους και μείωσε την δυνατότητα αποταμίευσης. Μαζί με τις καταθέσεις που μέχρι πρότινος διατηρούσαν, χάθηκε και η εμπιστοσύνη στο χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ελλάδας με επακόλουθες συνέπειες στην όλη λειτουργία του. Η οικονομική εξέλιξη των Αλβανών μεταναστών που παρατηρήθηκε στα αποτελέσματα της έρευνας του 2008 (Νίκας & Ασπάσιος, 2011) δείχνει να αντιστρέφεται, σε μεγάλο βαθμό λόγω της οικονομικής κρίσης, οδηγώντας σε καταβράθρωση των οικονομικών δεδομένων της μεταναστευτικής αυτής ομάδας.

Η εμφανής μεταβολή στα βασικά χαρακτηριστικά των Αλβανών μεταναστών και η επιδείνωση της οικονομικής τους κατάστασης επιβεβαιώνει τη θεωρία που κατατάσσει τους μετανάστες στις πιο ευάλωτες οικονομικά και κοινωνικά ομάδες των σύγχρονων κρατών. Η πλήρης αποτύπωση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στους Αλβανούς μετανάστες δεν μπορεί φυσικά να συντελεστεί λαμβάνοντας υπόψη μόνο τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας. Τα πρώτα σημάδια της οικονομικής κρίσης είναι ιδιαίτερα αποκαρδιωτικά για τους οικονομικούς μετανάστες στην Ελλάδα με αποτέλεσμα να είναι σχεδόν βέβαιη η περαιτέρω επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης που στο μέλλον θα κληθούν να αντιμετωπίσουν εφόσον δεν ανακάμψει έγκαιρα η ελληνική οικονομία. Η μεταβατική κατάσταση που βιώνουν οι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα είναι πρωτόγνωρη διότι παρά το γεγονός ότι οι δυνάμεις απόθησης από την πλευρά της Ελλάδας είναι ευδιάκριτες, η κακή κατάσταση της Αλβανικής οικονομίας δεν επιτρέπει την επενέργεια δυνάμεων έλξης με αποτέλεσμα προς το παρόν να επιλέγεται η αδράνεια, έως ότου μια εκ των αντίρροπων δυνάμεων (για παλιννόστηση ή παραμονή στην Ελλάδα) αποδειχθεί πιο ισχυρή από την άλλη (King, 1978, Delivani & Nikas, 2012).

The Economic Crisis in Greece and the Implications for the Albanian Immigrants

Dimitrios Aspasio, Christos Nikas and Nikolaos Koutsoupias

*Department of Balkan Slavic and Oriental Studies
University of Macedonia, Greece*

Abstract

The collapse of the Communism in Europe at the end of 1990 coincided with the shift of Greece from an emigration to a immigration country and, in fact, the basic destination of emigrants from the Balkan countries. The migratory flows to Greece were facilitated by strictly economic factors and mainly the rapid growth of the Greek economy until 2008, as well as non-economic ones such as the geographic proximity of Greece to the other Balkan countries. The massive inflow of a large number of emigrants from Albania in the last 20 years made the Albanians the most sizeable group of foreigners in Greece. The tragedy of the Greek economy in the last 4-5 years, affected the Albanian immigrants in Greece by upturning their economic situation and standards of living. This paper aims at identifying the changes the economic crisis brought by focusing on the changes in the characteristics of the Albanian emigration to Greece in sectors such as employment, income, savings and the propensity to repatriate.

Βιβλιογραφία

- Ασπάσιος Δ., (2008). *Η Εξέλιξη των Χαρακτηριστικών της Αλβανικής Μετανάστευσης προς την Ελλάδα*, Δημοσίευτη Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών, Φλώρινα.
- Cerase F.P., (1974). Migration and Social Change: expectations and reality. A case study of return migration from the United States to Italy, *International Migration Review*, 8(2), pp. 62-245.
- Delivani E. & C. Nikas, (2012). Recession, Migration, Retour au Pays À L'ère de la Mondialisation et Dèpendance Nèο-colonialiste: Le Cas de la Grèce, *Revue Valaque d' Etudes Economiques*, 3(17).
- Fakiolas R., (2011). The Economic Recession in Greece, in Botsiou K.E. and Klapsis A. (eds.), *Yearbook 2011*, the Konstantinos Karamanlis Institute of Democracy, Athens, pp. 57-66.
- Gmelch G., (1980). Return Migration, *Annual Review of Anthropology*, 9, 9-135.
- IN.E. (Ινστιτούτο Εργασίας), (2012). *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση*, INE, Αθήνα.
- King R., (1978). Return migration: a neglected aspect of population geography, *Area*, 10(3), pp. 82-175.
- King R, (2000). Generalization from the history of return migration, in B. Ghosh (ed.), *Return Migration: Journey of Hope or Despair?*, pp. 7-55, Geneva, IOM/UN.
- Κουτσουπιάς Ν. Δ., (2005). *Εφαρμογές Ανάλυσης Δεδομένων*, Σταμούλης, Θεσσαλονίκη.
- Nikas C., (1991). *The Movements of Labour from Greece to the E.C. Countries in the Period After the*

End of World War II, unpublished Ph.D. Thesis, University of York, UK.

Nikas C. and D Aspasios, (2011). The Changing Characteristics and the Maturity of the Albanian Emigration to Greece, *Journal of Balkan and Near-Eastern Studies*, (13)3, pp. 287-302.

OECD, (2013), *Labour Market Statistics*, Retrieved: July 16,2013 from OECD database: <http://www.oecd.org/statistics>.

Παπαδημητρίου Γ., (2007). *Η Ανάλυση Δεδομένων. Παραγοντική Ανάλυση Αντιστοιχιών. Ιεραρχική Ταξινόμηση και Άλλες Μέθοδοι, Τυπωθήτω, Αθήνα*.

Selltiz C., S.L.Wrightman & S. Cook (1967). *Research Methods in Social Relations*, Holt Rinehart, New York.

Shaw M.E. & M.J. Wright, (1967). *Scales for Measurement of Attitudes*, Mc Graw-Hill, Toronto.